

sében. Ez volt az első eset, hogy historikus hangszereken játszó együttes muzsikált az Operaházban, s nagyon bízom benne, hogy nem az utolsó: véleményem szerint minden Mozart előtti operát immár az európai gyakorlatnak megfelelően, korabeli hangszereken kellene játszani.

– *Térjünk át az ön dirigensi karrierjére. Az utóbbi időben saját együttesei mellett egyre többet dirigál nagy szimfonikus zenekarokat is.*

– Igen, úgy látszik hogy az a munka, amelynek egy évtizede az Orfeo Zenekar alapításával kezdtem neki, mostanára ezt is eredményezte: én nagyon élvezem ezeket a feladatokat. A Rádiózenekarral és kórusal állandó kapcsolatban vagyok, s úgy tűnik, Kocsis Zoltán meghívására rendszeresen fogom dirigálni a Nemzeti Filharmonikusokat is. (A jövő szezónban mindkét nagy Haydn-oratóriumot megszólaltatom a Ze-

neakadémián: ősszel a Rádió együttesével az Évszakokat, s a Filharmonikusokkal tavasszal a Teremtést.) Kolozsvárott 1997 óta rendszeresen vezényelek László Ferenc, a romániai Mozart Társaság elnökének a meghívására (elsősorban a Filharmonikusokat). Emellett dirigálom a MÁV Zenekart és több vidéki együttest is, külön öröm számomra, hogy a Nemzeti Énekkar bérletében a megszokott repertoáromtól eltérő, XX. századi (Poulenc és Fauré) zenéket vezényelhetek. Elindult tehát „klaszikus” karmesteri repertoárom építése, s remélem, mindezzel továbbfejlesztem a karmesteri tudásomat – ahogy mondani szokták, már csak vezényelni kell megtanulnom...

– *A kortárs zenével is egyre szorosabb a kapcsolata.*

– Voltaképpen csak egy meghatározó találkozás történt: 1997 körül megismerkedtem Gyöngyösi Leventével, s 1999

májusában koncertszerűen én mutathattam be operája, A gólyakalifa első felvonását. Van nálam (szakértőbb ismerősöm, aki e művet a Kékszakállú óta írott legjelentősebb magyar operának tartja, engem mindenestre teljesen hatása alá vont Gyöngyösi elsőpró tehetsége – lehet, hogy csak az én korlátoltságom bizonyítéka, de én nem gondoltam volna azelőtt, hogy egy ilyen fokú alkotói intenzitás létezik a XX. század legvégén. (Óriási öröm volt belátnom, hogy tévedtem.) Leventéről időközben az is kiderült, hogy zseniális komponistához méltó módon, egészen elképesztő fantáziával continuozik, s így állandó, biztos munkatársunk lett az Orfeóban: játéka mindannyiunkat sokban gazdagított. Bizom benne, hogy ezután születendő műveit is tolmácsolhatom majd, megtiszteltetés lenne számomra.

R. ZS.

TISZTELETJEGGYEL...

Karmesterkérdések

A tömegmédiában az a szép, hogy határtalan témaéhségében kénytelen néhanapján a magaskultúrával is foglalkozni. Ilyenkor határozottan szégyelli ugyan magát, s ha már nem sikerül leszállítania moodaandóját a szappanopera-függők és a nagybani sztársztori-fogyasztók befogadói szintjére, igyekszik legalább a kultúrsmobokkal összekacsintani.

A bulvársajtó-termékek, illetve a kereskedelmi tévék és rádiók alkalmi tanulmányozása azonban komoly embereknek (így komolyzenészeknek) sem minden haszon nélkül való kiruccanás: nemcsak az identitás-meghatározásban segíthet ("na, ez nem vagyok én"), hanem abban is, hogyan tekint például a szimfonikus zenére egy olyan népes közeg, amelynek sem igénye, sem fogékonyasága nincs garantált eláncidásra szánt, könnyed melodriáknál összetettebb produkciók iránt.

Ha például megjelenik egy fontos (vagy talán inkább csak érdekes) könyv a karmester szerepéről, e szerep történetiségéről – a nem kifejezetten szakértelmiségi érdeklődő a mai átpolitizált világban hajlamos ezt rögtön közéleti allegóriaként olvasni. Segítségére van ebben a bulvárszintre leszállított választási propagandaszólam, miszerint a karmester (a politikai dirigens) nem dolgozik, csak élésködik a zenekar (az adófizetők) nyakán. Ha a hasonlat oda-vissza működne, könnyen beláthatnánk: a legkiválóbb emből álló zenekar sem képes igazán emlékezetes produkcióra, ha nélkülöznie kell egy markáns integráló szellemi erőt, egy karmesteri egyéniséget. A titok itt is, ott is jelen van, és épp így nem fejthető fel egyértelműen, mint ahogy a balaszlé legkorrektebb receptírása sem garantálja a maradéktalan gasztronómiai élményt.

A karmester – mint művelődéstörténeti „termék” – kétségkívül kultúrafüggő: szorosan véve nem találja párját más gyökerű, több évezredes civilizációkban. Nem következik e fejlemény a görög-római, zsidó-keresztény szellemi hagyományból sem, mint ahogy Mozart vagy Beethoven megjelenése is inkább véletlen esoda, mint kulturális szükségszerűség. Kicsit még elidőzve a politikai párhuzammal, a karmester még az európai társadalmi berendezkedés uralkodó áramlatával is dacol: miközben a végzőzök diktánikat hosszabb távon mégiscsak legyűmi látszik a demokrácia, a karmesterkultusz azt hirdeti, hogy a hatékonyság feltétele minősített esetekben mégiscsak a hierarchikus modell, s a szimfonikus muzsika komolyabb annál, semhogy tetszetős demokráciát lehessen belőle csinálni.

Mindez akkor válik érdekessé, ha megpróbálunk átkukucskálni az európai horizonton. Az a tény, hogy egy magyar zenekar tajvani vendégszereplése valóságos népiünnepélyt képes csíhobni, ami nem áll meg a koncertterem falainál, legalábbis elgondolkodtató. (A rádiós élménybeszámoló szerint a magyar karmestert az utcajn majd nem szétszedte a tömeg, holott a hangversenyre csak a kiválasztottak juthattak be: a kinérekedtek számára a koncertet kültéri megafonok közvetítették.) Ami a tajvani lelkeket megérintette, az kétségkívül a zenei produkció – akinek viszont mindezt tulajdonították, az a dirigens. Hogy ez a finom (vagy nem is olyan finom) megkülönböztetés vajon az ázsiai kultúrából fakad-e; vagy épp ellenkezőleg: ilyennek képzelik az európai kulturális mintát? Bajos eldönteni. Az ázsiai „kis tigrisek” gazdasági csodáit mindenesetre nem annak tudták be a közgazdászok, hogy ezekben az országokban olyan fenemód erős lett volna a szakszervezet – annál inkább a világos hierarchikus berendezkedésnek...

Am ha most kicsit tovább lépünk, s a világos irányítási szisztéma igényét nemcsak a művészi produkcióra, de magára a zenekari életre is kiterjesztjük, már zavarosabbá válik a kép: úgy tűnik, egy ilyen érzékeny szervezet már nem nélkülözhet némi demokratikus „beütést”. Lehet például egy-egy zenekarnál egyértelmű kiválasztási rendszert, szakmai rostát működtetni, a berken belülieket pedig anyagilag is kiemelten honorálni – a muzsikusok azonban a jelek szerint ez még nem teszi automatikusan elégedetté és boldoggá. Alkalmassint inkább elmegy meghallgatásra a szerényebb kereseti lehetőségekkel kecsegtető, ám szakmailag kiegyensúlyozottabb konkurenciához.

Lehet, hogy a karmesterkérdések a koncerteken és próbákon kívül is a leglényegesebbek?

Csontos János